

تأثیر برنامه‌های ماهواره‌ای بر سبک زندگی و حقوق بشر

اعظم ایلزکی^۱

چکیده

امروزه گذشت زمان و تغییرات جوامع و فرهنگ‌ها معانی جنگ و تخاصم را تغییر داده است. اگر درگذشته جنگ تنها به مفهوم فیزیکی آن و تجاوز نظامی به قلمرو دیگر کشورها مدنظر بود، امروزه با ابزارهای فرهنگی عمده و در پوشش تعاملات فرهنگی قصد تخریب و براندازی دیگر ملل را داشته و دارند. یکی از فناوری‌های جدید ماهواره‌های پخش مستقیم هستند. بر این اساس تخریب فرهنگ دیگر ملل از طریق بمباران‌های تبلیغاتی و ارسال برنامه‌های ماهواره‌ای خود دلیلی است بر این قصد که دولت‌های قدرت‌طلب به دنبال نفوذ به داخل دیگر ملل هستند. امروزه برنامه‌های ماهواره‌ای فرهنگ‌ها، ایدئولوژی، علایق و رفتار آدمیان را تحت تأثیر قرار داده است. برنامه‌های ماهواره‌ای در کنار آثار مثبت و منفی موجب بروز معضلات روحی و جسمی بی‌شماری گردیده است. با توجه به اینکه این ابزار توانسته تحولات بی‌شماری به همراه آورد، این سوال

مطرح می‌شود که با توجه به عدم تفاهم دولت‌ها در مورد اصول حقوقی حاکم بر پخش برنامه‌های ماهواره‌ای و به چالش کشیده شدن امنیت فرهنگی کشورها آیا اسناد حقوق بشری می‌تواند اهداف مدنظر اسناد حقوق بشری را در رابطه با تأمین حیثیت و کرامات انسانی حاصل نماید. توجه به نتایج حاصل از پخش برنامه‌های ماهواره‌ای به ویژه سریال‌ها و کلیپ موزیک‌ها نشان می‌دهد که اسناد حقوق بشری فقط در مرحله نگارش مانده و در مرحله عمل نتوانسته‌اند موجب تأمین امنیت بشر شوند. مطالب این مقاله به روش کتابخانه‌ای گردآوری شده است.

کلیدواژه

برنامه‌های ماهواره‌ای، سبک زندگی، امنیت، اسناد حقوق بشری

مقدمه

حقوق بشر معاصر گفتمانی ریشه‌دار و در عین حال چند بعدی است که شاخه‌های مختلف مانند اقتصاد، سیاست، فرهنگ و اجتماع را در برمی‌گیرد. مسأله نقض حقوق بشر و تجاوز به حقوق و آزادی‌های اساسی افراد انسانی به ویژه از سوی ملت‌ها و قدرت‌های حاکم مسأله بسیار مهمی است که متعلق به دوره خاص یا زمان خاص نیست. اگرچه پس از تأسیس سازمان ملل متحد و تصویب اعلامیه جهانی حقوق بشر، سازمان ملل متحد بر اساس منشور ملل متحد به یک سری از حقوق و آزادی‌ها وصف مقبولیت بین‌المللی بخشیده و از همه دولت‌ها با وجود اختلاف در نظام حکومتی و رعایت استدلال آن‌ها می‌خواهد که آن حقوق را رعایت کنند و بدان‌ها احترام بگذارند، اما با بررسی شواهد و آمار موجود از وضعیت روحی و جسمی و معضلات اجتماعی در

کشورهای گوناگون به ویژه کشورهای در حال توسعه می توان گفت که حقوق انسان ها به شیوه های گوناگون نقض میشود و نقض حقوق انسانها صرفاً به جنگ نظامی ختم نمی شود. در دهه های اخیر اختراع و ورود ابزارهایی مانند تلویزیون، ماهواره های پخش مستقیم، اینترنت و شبکه های مجازی به عرصه ارتباطات و زندگی بشر، پیشرفت و حاکمیت تکنولوژی راهی جدید را پیش روی دولت ها به خصوص دولت های قدرتمند در عرصه تکنولوژی قرار داده است تا برای کسب منافع ملی و برقراری امنیت تنها به جنگ اتکا نکنند و از فناوری های سمعی و بصری مانند ماهواره های پخش مستقیم برای رسیدن به اهداف خود استفاده نمایند که این امر اگرچه به ظاهر نشان از پیشرفت بشر در جامعه جهانی دارد، اما به طور مستقیم و گاهی به طور غیرمستقیم موجب نقض حقوق بشر و حیثیت کرامات انسانی می شود. در زمینه ماهواره ها یا قمر مصنوعی، پرتاب ماهواره های پخش مستقیم به فضا و آثار مثبت و منفی برنامه های ماهواره ای کتب، مقالات فراوانی نگارش شده است، لیکن در زمینه ارتباط برنامه های ماهواره ای پخش مستقیم با حقوق بشر با کمبود منابع علمی مواجه هستیم. این مقاله سعی دارد ارتباط برنامه های ماهواره ای پخش مستقیم با امنیت فرهنگی و امنیت بشری را با استناد به اسناد حقوق بشری مورد مطالعه قرار دهد.

۱. تأسیس سازمان ملل متحد و صدور اعلامیه جهانی حقوق بشر

اولین موارد توجه به مسائل اساسی حقوق بشر پس از نقض وحشتناک حقوق انسان‌ها، فجایع و وقایع ضد بشری در دوران جنگ جهانی دوم بود. (مهرپور، ۱۳۹۲: ۳۶)

اگرچه در خلال دو جنگ جهانی اول و دوم مکاتب گوناگون در مورد حقوق بشر و حقوق اساسی انسان‌ها به ارائه نظراتی پرداخته بودند، اما آنچه موجب تأسیس سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۵ و صدور اعلامیه جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۴۸ گردید وقایع و فجایع ضد بشری در دوران جنگ جهانی دوم است. (پورحسینی، ۱۳۸۹: ۹) پس از صدور اعلامیه جهانی حقوق بشر کشورها با پیوستن به معاهدات بین‌المللی و منطقه‌ای بار دیگر به آنچه در اعلامیه جهانی حقوق بشر به آن متعهد شده بودند مانند حق شناسایی ذاتی کلیه اعضای حقوق بشری، به رسمیت شناختن آزادی، عدالت، صلح، منع شکنجه، منع به بردگی گرفتن متعهد شدند.

۲-۱ پایان جنگ جهانی دوم و آغاز برخی تحولات بین‌المللی

پس از پایان جنگ جهانی دوم تحولات بین‌المللی نظیر تغییر نگاه به قدرت و به موازات تغییر نگاه به قدرت تغییر در معنای امنیت روی داد. آنچه موجب این تغییر بود عبارتند از سیر فزاینده تحولات جوامع بشری، توسعه ارتباطات و تسهیل حمل و نقل اعم از ریلی و هوایی، افزایش میزان وابستگی تابعان حقوق بین‌الملل، تقویت شبکه‌های نظارتی و به ویژه شکل‌گیری ساخت نوینی از افکار عمومی در گستره جهانی و سنگین بودن هزینه‌های تمسک به جنگ‌های مسلحانه برای حل و فصل اختلافات بین‌المللی موجب شد تا الگوی اتکا به زور و جنگ نظامی در نظر و عمل الگوی مطلوب ارزیابی نشده و تمدن بشری

به ارائه الگوهای امنیتی مدرن مبتنی بر مولفه‌های نرم قدرت از قبیل اخلاق، نظارت، همکاری، گفت‌وگو فرهنگ و تمدن روی بیاورد. (افتخاری، نصری، ۱۳۸۳: ۳۴)

نمونه بارز این تغییر نگرش در معنای امنیت را می‌توان در بیانیه ۱۹۹۱ شورای اتلانتیک شمالی (ناتو) مشاهده نمود (میشل سی ویلیامز، ذوالفقاری، ۱۳۸۹: ۷۹) که بر اساس آن بیانیه خطرهای فراروی امنیت متحدین چندان ناشی از تجاوزات حساب شده به قلمرو سرزمینی متحدین نیستند، بلکه بالعکس بیشتر ناشی از پیامدهای سوء بی‌ثباتی‌هایی هستند که ریشه در معضلات جدی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی نشأت می‌گیرند. از همین رو اعلام می‌دارد که راه‌حل برای مقابله با این تهدیدات امنیتی بالقوه بیش از پیش با توجه به ملاحظات داخلی و با توجه به پویای‌های اجتماعی و فرهنگی ارائه می‌شوند. برای مثال در اواخر سال ۱۹۹۱ شورای اتلانتیک شمالی استدلال کرد که کشورهای ما باید بکوشند ابتدا اختلافات گذشته را حل نمایند و... در بحبویه این تغییرات باید با گرایش‌هایی که به سوی تنگ‌نظری بیشتر وجود دارد، مقابله کرد. همچنین ما می‌کوشیم ارزش‌های آزادی و دموکراسی را که در قلب همکاری‌های فرااتلانتیکی قرار دارند به گونه‌ای اشاعه دهیم که برچسب شرق و غرب دیگر معنای سیاسی نداشته باشد. (ناتو ۱۹۹۱) بدین ترتیب مسأله امنیت تا حد زیادی حول محور ساختار فرهنگی و یا تمدنی خاص تعریف شد. (میسی سی ویلیامز، ذوالفقاری، ۱۳۸۹: ۱۹۶)

این تغییر در معنای امنیت موجب شد تا حفظ و برقراری امنیت و حفظ منافع امنیت ملی از حیثه صرفاً نظامی خارج و وارد حیثه فرهنگی و نرم شود. به همین دلیل جنگ نرم و قدرت نرم مورد توجه کشورها به ویژه کشورهای دارای تکنولوژی و فناوری قرار گرفت.

۳-۱ مفهوم جنگ نرم

در تعریف جنگ نرم نای در کتاب (قدرت نرم ابزاری برای موفقیت در سیاست جهانی) قدرت نرم را توان یک کشور برای رسیدن به اهدافش از طریق جذابیت و نه اجبار و تنبیه می‌داند. (کریم پور اکردی، ۱۳۹۳: ۸۸) این جذابیت از فرهنگ، ایده‌های سیاسی و سیاست یک کشور نشأت می‌گیرد. زمانی که سیاست‌های یک کشور به نظر مشروع برسد، قدرت نرم اعمال شده است. بنابراین می‌توان گفت جنگ نرم دربردارنده هرگونه اقدام رسانه‌ای است که جامعه هدف را نشانه گرفته تا بدن استفاده از زور و اجبار و بدون درگیری آن را به انفعال و شکست وادارد. از این رو جنگ نرم به شدت با تکنولوژی و فناوری گره خورده است. در دهه‌های اخیر پیشرفت تکنولوژی موجب شده تا ورود به عرصه فرهنگ و تسلط فرهنگی به آسانی میسر شود و کشورهای قدرتمند بخواهند برای اعمال قدرت و تسلط فرهنگی بر دیگر کشورها در عرصه تکنولوژی یک‌ه تازی نمایند. (ایل زکی، پایان نامه، ۱۳۹۵) لیکن کشورهای در حال توسعه به دلیل عدم توانایی در مقابل با این هجمه‌های فرهنگی کشورهای قدرتمند عملاً امکان گسترش فرهنگ و شناساندن فرهنگ خود به دیگر کشورها را ندارند و بیشتر گیرنده برنامه‌ها و نتایج مثبت و منفی برآمده از تکنولوژی‌های نوین هستند. اگرچه ورود ابزارهایی مانند تلفن، فاکس، تلگراف، تلویزیون و اینترنت و در سال‌های اخیر ورود شبکه‌های مجازی به عرصه ارتباطات خدمات بی‌شماری را به انسان ارائه نموده و امکان پیام رسانی را به شکل ویژه مهیا ساخته است (ذاکری، تیموریان، ۱۳۹۲: ۱۰۸)، اما به دلیل اینکه کشورهای قدرتمند خواستار قدرت‌نمایی و تسلط فرهنگی بر دیگر کشورها هستند، (مطابق بیانیه

اتلانتیک شمالی در مورد ترویج آزادی و دموکراسی) نتایج و آثار غیرقابل انکاری از وجود این ابزارها به ویژه ماهواره‌های پخش مستقیم و اینترنت و شبکه‌های مجازی به جای مانده است.

۴-۱ برنامه‌های ماهواره‌های پخش مستقیم و نتایج حاصل از تماشای برخی از تولیدات ماهواره‌ای

در این مبحث به بررسی ارتباط نتایج حاصل از پخش برخی برنامه‌های ماهواره‌ای با حقوق بشر پرداخته می‌شود. ماهواره‌های پخش مستقیم به دلیل ذات تکنولوژیکی (ذاکری، تیموریان، ۱۳۹۲: ۱۰۵) خود در جذب مخاطب از سراسر دنیا و برقراری ارتباط بین ابنای بشر با وجود اختلاف در نژاد زبان مذهب فرهنگ و نوع حکومت ابزار بسیار کاربردی می‌باشد (مهربانی‌فر، خلیل زاده، ۱۳۹۱: ۲۹)، اما آنچه موجب بروز نگرانی در کشورها گردیده است، استفاده از این ابزار برای تسلط فرهنگی و اختصاص شبکه‌های گوناگون برای پخش سریال‌های دنباله‌دار با عنوان ایجاد سرگرمی برای خانواده‌ها به ویژه برای زنان و کودکان و جوانان می‌باشد، به ویژه دو شبکه فارسی‌وان و جم تی وی که با دوبله فیلم‌های آمریکایی و ترکیه‌ای در صدد القای فرهنگی می‌باشند که مطابق خواسته تولیدکنندگان این‌گونه سریال‌ها و کلیپ موزیک‌ها می‌باشد. آثار این‌گونه برنامه‌ها عبارتند از: فروپاشی بنیان خانواده، اعتیاد به الکل، طلاق، افزایش روابط نامشروع، عادی جلوه دادن فرزندان نامشروع، فرار دختران، افزایش نابرابری‌های اجتماعی، آسیب‌های روانی، افزایش تحمیل فرهنگی، ایجاد تنش بین مردم و دولت، افزایش چندگانگی هویت و نادیده انگاشتن اصل حاکمیت دولت‌ها و منع سوءاستفاده از حق. (مهربانی‌فر، خلیل زاده، ۱۳۹۱: ۳۴-۳۱)

۲- بررسی نتایج حاصل از پخش برنامه‌های ماهواره‌ای با استناد به اسناد حقوق بشری

۱-۲ رکن خانواده در برنامه‌های ماهواره‌ای و اسناد حقوق بشری

با دقت در اسناد حقوق بشری بین‌المللی و منطقه‌ای مشخص می‌شود که هدف این اسناد توجه و تأمین حقوق سیاسی، مدنی، اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی و حمایت از ارکان تشکیل دهنده این حقوق است. امری که در سریال‌های ماهواره‌ای به دست فراموشی سپرده شده است که در ادامه به چند مورد از نقض حقوق بشر توسط این گونه برنامه‌ها پرداخته می‌شود. در حالی که خانواده سنگ بنای هر اجتماعی است (مهربانی‌فر، خلیل‌زاده، ۱۳۹۱: ۵۸-۵۹) و رکن خانواده متعلق به گروهی از کشورها نمی‌باشد. از خانواده به عنوان مهم‌ترین رکن هر اجتماعی یاد می‌شود به طوری که نقش به‌سزایی در رشد و بالندگی بشر دارد، محیطی که مأمّن آرامش است و دولت‌ها متعهد می‌شوند از این رکن مهم اجتماعی حمایت و مواظبت نمایند. بند ۳ ماده ۱۶ اعلامیه حقوق بشر بیان می‌دارد که خانواده رکن طبیعی و اساس اجتماع است و حق دارد که از حمایت دولت و اجتماع بهره‌مند شود. ماده ۱۰ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، بند الف ماده ۵ اعلامیه قاهره، بند ۱ ماده ۱۸ منشور افریقای حقوق بشر و مقدمه اعلامیه جهانی کودک در مورد اهمیت خانواده تأکید شده است. پخش سریال‌های ماهواره‌ای، کلیپ‌ها و موزیک‌های تحریک‌کننده علاوه بر به خطر انداختن بنیان خانواده، موجب ترویج خیانت و عادی جلوه‌دادن خیانت همسران به یکدیگر از طریق قبح‌زدایی از روابط آزاد شده است که اثر آن افزایش طلاق، فرار فرزندان، تمایل به اعتیاد به مواد مخدر و الکل، افزایش خیانت بین همسران، سقط جنین که هرکدام از این موارد به تنهایی می‌تواند، سلامت روحی و جسمی افراد و جامعه را از بین ببرد. با افزایش خیانت بین

همسران، جوانان یا دیگر ازدواج نمی کنند یا اگر ازدواج کنند، تمایلی به داشتن فرزند ندارند و در آینده با یک نسل بی تفاوت و شکاک مواجه خواهیم بود یا اصلاً با کمبود با ارزش ترین منابع و سرمایه بی بدیل دولت ها که همان نیروی انسانی است، مواجه خواهیم بود. همچنین افراد دیگری که حقوق آن ها مورد لطمه واقع می شود زنان هستند.

۲-۲ بررسی نقش زن در برنامه های ماهواره ای و اسناد حقوق بشری

در بیان اهمیت نقش زن در خانواده، تربیت فرزندان و ایجاد آرامش روحی برای اعضای خانواده و اهمیت دادن به مقام زن و تأمین و حفظ آن در کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان بیان می شود که با عنایت به اینکه منشور ملل متحد بر پای بندی به حقوق اساسی بشر، مقام و منزلت هر فرد انسانی و برابری حقوق زن و مرد تأکید دارد به مقام زن و نقش آنان در توسعه و کمال یک کشور، رفاه جهانی و برقراری صلح مستلزم شرکت یک پارچه زنان در تمام زمینه ها در شرایط مساوی با مردان است، اما در سریال های ماهواره ای به ویژه سریال هایی که از دو شبکه جم تی وی و فارسی وان پخش می شود، مقام شامخ زن به خصوص زنان خانه دار به پایین ترین حد تنزل داده می شود و همچنین در بیشتر سریال ها و برنامه های تلویزیونی آمریکایی و افریقایی اصولاً از زنان به عنوان وسیله و ابزاری برای فروش بیشتر کالاها و برنامه های تلویزیونی و جذب مخاطب استفاده می شود. در این برنامه ها یا از زنان به عنوان عاملی برای خیانت به هم جنس خود استفاده می شود و بیشتر روی ظاهر و زیبایی های جسمی زن استفاده می شود تا به تصویر کشیدن توانایی ها و استعداد های زنان در زمینه های مختلف، به طوری که تأکیدی که اصول منشور ملل متحد و کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان و سایر اسناد حقوق بشری در

مورد حقوق زنان، نقش زنان در رشد و شکوفایی و توسعه جامعه به طور کلی فراموش می‌شود. همین امر موجب کاهش اعتماد به نفس زنان و از بین رفتن سلامت روحی و روانی آنان می‌گردد. ضمن اینکه موجب می‌شود نگاه ابزاری به زن در دنیا رواج یابد.

۲-۳ مفهوم امنیت شخصی در اسناد حقوق بشری

حاصل دیگر برنامه‌ای ماهواره‌ای از بین رفتن امنیت شخصی و آزادی افراد است. امنیت در لغت به معنای نبود اضطراب، خطر و تهدید است. همانطور که روح در امان است، جسم هم در امان باشد. پخش برخی برنامه‌های ماهواره‌ای موجب از بین رفتن امنیت شخصی و آزادی افراد می‌شود. ماده ۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر بیان می‌دارد که هرکس حق زندگی، آزادی و امنیت شخصی دارد. همچنین در ماده ۵ کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی، هرکس حق آزادی و امنیت شخصی دارد و بر اساس ماده ۷ این کنوانسیون هر فرد حق امنیت شخصی دارد. در صورتی که با بررسی نتایج پخش برنامه‌های ماهواره‌ای که هدفمند تولید می‌شود، علاوه بر اینکه امنیت روحی و روانی مخاطب به چالش کشیده می‌شود، به نوعی آزادی فکر مخاطبان نقض می‌شود؛ چون او به یک برده ذهنی بدون اختیار تصمیم‌گیری و حتی چندگانگی هویت تبدیل می‌شود. همچنین در مورد پخش کلیپ موزیک‌ها که اصولاً مخاطب موزیک‌ها نوجوانان و جوانان هستند، به دلیل تحریکات جنسی فراوان سلامت روحی و روانی این گروه از بین می‌رود. امروزه با پدیده زنای ذهنی مواجه هستیم که در آینده باعث می‌شود، تا اگر جوان ازدواج کند همواره همسر خود را با بازیگر و مدل مورد علاقه‌اش مقایسه نماید و از زندگی خودش هرگز لذت نبرد و در نتیجه اگر جدایی اتفاق نیافتد، دچار طلاق عاطفی شود و همه این‌ها

پیش زمینه ای برای از بین رفتن سلامت روحی و روانی فرد و جامعه است که تمامی اسناد حقوق بشری برای برقراری و حفظ آن تدوین شده اند.

۲-۴ بررسی تأثیر برنامه های ماهواره ای بر کودک از منظر اسناد حقوق بشری

گروه دیگری که حقوق آنها نادیده گرفته شده است، کودکان هستند در مقدمه کنوانسیون حقوق کودک تأکید بر اهمیت توجه به ارزش های سنتی و فرهنگی هر ملت در حمایت و تعلیم و تربیت یکنواخت کودک و با عنایت به اهمیت همکاری های بین المللی برای بهبود شرایط زندگی کودکان در تمام کشورهای در حال توسعه... و بند الف ماده ۷ اعلامیه قاهره در اسلام هم بیان می دارد، هر کودکی از زمان تولد حقی بر گردن والدین خویش و جامعه و دولت در محافظت دوران طفولیت و تربیت نمودن و تأمین مادی و بهداشتی و ادبی دارد و بر اساس بند ب ماده ۷ پدران و کسانی که از نظر قانون شرع به منزله پدرانند، حق انتخاب نوع تربیتی را که برای فرزندان خود می خواهند با مراعات منافع و آینده آنان در پرتو ارزش های اخلاقی و احکام شرعی دارند، اما آنچه امروزه از شبکه های ماهواره ای پخش می شود در راستای جهانی نمودن فرهنگ غربی و کم رنگ نمودن، گاهی محو کامل فرهنگ بومی و ملی کشورهاست که این هدف علاوه بر اینکه در سریال ها و موزیک ها پیگیری می شود در شبکه های کودک و برنامه های ویژه خردسالان نیز به منصفه ظهور رسیده است. این برنامه ها علاوه بر اینکه موجب از بین بردن زبان مادری افراد می شود، موجب تهدید و به خطر افتادن ارزش های ادبی و ملی کشورها به ویژه کشورهای در حال توسعه و کشورهای اسلامی می شود و هویت فرهنگی کشورها را به طور مستقیم به چالش کشیده است و به صراحت موجب ترویج و آموزش مسائل جنسی و اشاعه خشونت های جسمی و روحی می شود. در این میان کودکان

به جهت شرایط سنی و شرایط روحی و جسمی جزء آسیب پذیرترین افراد جامعه گیرنده محسوب شده و پخش برنامه‌های ماهواره‌ای برخلاف عرف و فرهنگ و جامعه‌ای که کودک در آن به دنیا آمده و رشد می‌کند برای کودکان که اصولاً در سن یادگیری هستند، موجب بروز مشکلات بی‌شماری مانند دوگانگی هویت مشکلات روحی و جسمی، از بین رفتن اخلاقیات و سلامت عمومی در بین کودکان و تداخل در اطلاعات دریافتی می‌شود که این امر آسیب‌های روحی و روانی غیرقابل جبران به همراه دارد و مخالف مواد ۱۷ که دولت‌ها متعهد می‌شوند بر تشویق و توسعه همکاری‌های بین‌المللی برای حمایت از حقوق کودک و همچنین انتشار اطلاعات و مطالبی که برای کودک استفاده‌های اجتماعی و فرهنگی داشته باشد و ماده ۱۹ که دولت‌ها بر حمایت از کودک در برابر تمام اشکال خشونت‌های جسمی و روحی، یا سوءاستفاده بی‌توجهی یا رفتار سهل‌انگارانه، بد رفتاری یا استثمار من جمله سوءاستفاده‌های جنسی در حینی که کودک تحت مراقبت والدین یا قیمومت‌های قانونی یا هر شخص دیگری قرار دارد، به عمل خواهند آورد و بر اساس بند ج ماده ۲۹ توسعه احترام به والدین، کودک، هویت فرهنگی، زبان و ارزش‌های وی و ارزش‌های ملی کشوری که در آن زندگی می‌کند، به موطن اصلی وی و به تمدن‌های متفاوت با تمدن وی.

از طرف دیگر حفظ سلامت جسمی و روحی افراد نه تنها حق مسلم کودک بلکه جز حقوق انکارناشدنی بشر می‌باشد. بر اساس ماده ۱۷ اعلامیه قاهره هر انسانی حق دارد در یک محیط پاک از مفساد و بیماری‌های اخلاقی به گونه‌ای که بتواند در آن خود را از لحاظ معنوی بسازد زندگی کند. بر اساس این ماده پخش برنامه‌های ماهواره‌ای موجب فساد و بیماری‌های اخلاقی گردیده و امنیت روحی و جسمی افراد را به چالش کشیده است.

بر اساس مقدمه کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر شرایطی باید ایجاد گردد که بر اساس آن هر شخصی بتواند از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود همانند حقوق مدنی و سیاسی برخوردار گردد و در مقدمه منشور افریقایی حقوق بشر در این خصوص بیان می‌دارد، توجه خاص به حق بر توسعه و حقوق مدنی نمی‌تواند جدا از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با توجه به مفهوم جهانی بودن آن باشد و رضایت از وضعیت حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تضمینی برای انتفاع از حقوق سیاسی و مدنی است، اما پخش این نوع برنامه‌های ماهواره‌ای بی‌تردید حقوق اجتماعی و فرهنگی افراد را در کشورهای گوناگون از بین می‌برد. نکته مهم در سند حقوق بشری ایالات متحده آمریکا پیش‌بینی سانسور می‌باشد.

۲-۵ بررسی پدیده سانسور از منظر کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر

بر اساس بند ۴ ماده ۱۳ کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر نمایش‌ها و تفریحات عمومی می‌توانند بر اساس قانون فقط برای دسترس بودن آن‌ها و به جهت حفظ مصالح اخلاقی کودکان و نوجوانان پیشاپیش سانسور شوند. با دقت در این ماده می‌توان به این نکته پی برد که آمریکا که فرماندهی ناتو و اهداف غربی را بر عهده دارد و بسیاری از برنامه‌های ماهواره‌ای در این کشور یا تحت نظر و با سرمایه سایر اعضای ناتو با هدف اشاعه فرهنگ غربی و یکسان‌سازی فرهنگی (بر اساس بیانیه پیمان اتلانتیک شمالی) تولید و به سایر کشورها ارسال می‌شود، در سند حقوق بشری خود برای حفظ مصالح عمومی و ملی و حفظ مصالح کودکان و نوجوانان سانسور را پیش‌بینی نموده است، اما برای کشورهای دیگر به طور مستقیم برنامه‌ها را می‌فرستد و خبری از حفظ مصالح دیگر کشورها و افراد نیست و همواره بیان می‌دارد که اعمال سانسور خلاف حقوق بشر مخاطب و نقض قوانین حقوق بشری است.

۳. بررسی حق خودمختاری و اصل حاکمیت و اصل منع سوءاستفاده از حق از منظر اسناد حقوق بشری

اما نکته بسیار مهم در پخش این نوع برنامه‌های ماهواره‌ای این است که بر اساس بند اول ماده ۱ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کلیه ملل دارای حق خودمختاری هستند. این امر بیانگر این است که به موجب حق مزبور ملل وضع سیاسی خود را آزادانه تعیین و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود را تأمین می‌کنند که این امر در هر کشوری با توجه به فرهنگ - تاریخ و تمدن هر کشوری صورت گیرد. از طرف دیگر براساس بند ۴ ماده ۱۵ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دولت‌های طرف این میثاق به فواید حاصل از همکاری تماس‌های بین‌المللی در زمینه علوم و فرهنگ اعتراف می‌نمایند. با بررسی نتایج حاصل از برنامه‌های ماهواره‌ای می‌توان گفت که کشورهای ابرقدرت و یکه‌تاز در عرصه تکنولوژی با تولید و پخش برنامه‌های ماهواره‌ای به طور خاص سریال‌ها، برنامه‌های کودک و کلیپ موزیک‌ها و ترویج و تحمیل دموکراسی و آزادی و فرهنگ مورد نظر خود (شاید بتوان گفت فرهنگ خاص مدنظرشان به این دلیل که ممکن است فرهنگ تولیدی و پخش شده از ماهواره‌های پخش مستقیم حتی مطابق با فرهنگ کشور خود آن‌ها هم نباشد) به صورت نرم و تدریجی کشورهای مختلف می‌باشند که این امر به صراحت امنیت فرهنگی کشورها به ویژه کشورهای در حال توسعه را به خطر انداخته است و موجب شده تا دولت‌ها در حفظ الگوهای سنتی فرهنگ خود با مشکل جدی مواجه باشند. (اسماعیلی، اشنا، ۱۳۸۸: ۷۷) همچنین امنیت انسانی مورد نظر بشر را به چالش کشیده است که این امر مخالف با اصل حاکمیت دولت‌هاست که هم طبق منشور ملل متحد و هم در عرف بین‌المللی به صراحت به رسمیت شناخته شده است. اگرچه گروهی از حقوقدانان و

همچنین کشورهای تولید کننده و پخش کننده برنامه‌ها در توجیه پخش این گونه برنامه‌ها بر اصل آزادی اطلاعات اشاره نموده و سعی در توجیه پخش این گونه برنامه‌ها می‌نمایند (گروه مطالعات حقوق سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۰: ۱۳۰)، اما یکی از اصول مهم حقوق بین‌الملل اصل منع سوءاستفاده از حق می‌باشد (گروه مطالعات حقوق سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۰: ۱۴۳) که بر اساس آن دولت‌ها حق ندرند از حق خود چنان استفاده نمایند که به ایجاد ضرر و زیان و خسارت به سایر دولت‌ها گردد. یک نمونه بارز از این سریال‌های دنباله‌دار که امنیت شخصی افراد و سلامت روحی افراد و از مصادیق بارز سوءاستفاده از حق است، سریال حریم سلطان می‌باشد. داستان سریال بر پایه زندگی سلطان سلیمان قانونی و دهمین و مشهورترین سلطان امپراطوری عثمانی همسرش خرم سلطان (روکسلانا) کنیز و برده‌ای که سلطانه شد نوشته شده است. پخش سریال حریم سلطان، انتقادات و اعتراضاتی مواجه شده است. برخی از بینندگان به آنچه آرایه تصویری «نامحترمانه»، «شرم‌آور» و «خوش‌گذران» از شخصیت تاریخی سلطان سلیمان شده است واکنش نشان دادند. (ویکی پدیا) شورای عالی رادیو و تلویزیون ترکیه ادعا کرد که بیش از ۷۰,۰۰۰ شکایت درباره این سریال دریافت کرده است و به شوتی وی اخطار داد تا به خاطر نمایش نادرست «حریم خصوصی یک شخصیت تاریخی» به صورت عمومی عذرخواهی کند. در راستای تأثیرگذاری برنامه‌های ماهواره‌ای نظریه یادگیری اجتماعی و جامعه‌پذیری و همچنین نظریه کاشت بیان می‌دارد، تلویزیون بر مخاطب تأثیر می‌گذارد و موجب کاشت نگرش‌هایی می‌شود که بیشتر اثرات نگرشی دارد تا رفتاری و بیشتر با جهانی که برنامه‌های تلویزیونی به تصویر می‌کشد هماهنگ است.

با توجه به اینکه اعتراضات زیادی توسط مردم و دولت مردان کشورهای ترکیه، یونان و سایر کشورها به برخی از این سریال‌ها بالأخص سریال حریم سلطان شده است، می‌توان بیان داشت این سریال‌ها و برخی دیگر از تولیدات ماهواره‌ای علاوه بر اینکه امنیت انسانی و امنیت فرهنگی کشورها را از بین می‌برد، می‌تواند با پررنگ شدن اعتراضات امنیت ملی کشورها را از بین ببرد. با توجه به اینکه پس از جنگ جهانی دوم معنای قدرت و امنیت و حتی جنگ تغییر کرده است و این امر که تنها راه رسیدن به منافع ملی و برقراری امنیت جنگ نظامی نمی‌باشد و دولت‌ها برای حفظ و برقراری امنیت و منافع ملی وارد حیطه جنگ نرم شده‌اند (به ویژه کشورهای قدرتمند در عرصه تکنولوژی) و همچنین با توجه به تنوع سیاست دولت‌ها در اعمال جنگ نرم و استفاده از فناوری‌های روز مانند اینترنت، شبکه‌های ماهواره‌ای و مجازی برای پیروزی در جنگ نرم و تسلط فرهنگی و جذب سرمایه‌های فرهنگی کشورها مانند جذب سرمایه‌های فرهنگی ایران از طریق شبکه جم تی وی و انتقال فرهنگ مورد نظرشان از طریق هنرمند ایرانی به افراد ایرانی می‌توان به صراحت بیان داشت که ضروریست شورای امنیت سازمان ملل با توجه به نقض آشکار اصول مهم حقوق بین‌الملل مانند اصل حاکمیت و اصل منع سوءاستفاده از حق و نقض امنیت انسانی و امنیت فرهنگی کشورها که دو ضلع مهم امنیت ملی هستند از ابزارهایی مانند ماهواره‌های پخش مستقیم سوءاستفاده از فناوری را از موارد نقض صلح و امنیت بین‌المللی بدانند و از تجاوز و نقض صلح تعریفی ارائه نمایند که خطرات ناشی از فناوری و نقض حقوق بشر را نیز در برگیرد. بررسی

آثار به جای مانده از تولید و پخش برخی برنامه های ماهواره ای و همچنین بررسی نظریه کاشت و نظریه یادگیری اجتماعی نشان می دهد که نقض حقوق بشر فقط تعداد زیاد اعدام ها یا تعداد زیاد زندانیان و نمی باشد، بلکه تولید و پخش آثاری که سلامت جسم و روح و بهداشت اخلاقی افراد و جامعه را به خطر اندازد، نیز مخالف اسناد حقوق بشری است.

پیشنهادات

در سطح منطقه ای

۱. تقویت هویت ملی و اشاعه آن به بیرون از مرزها، آشنا نمودن دیگر کشورها با تمدن، تاریخ، هنر ایران.
۲. آموزش به کودکان سنین خردسالی که چگونه از مزایای فناوری در جهت پیشرفت استفاده نموده و در برابر تهدیدات آن مصون بمانند.
۳. آگاه نمودن مردم از اهداف سازندگان برنامه های ماهواره ای.

در سطح بین المللی

۱. توجه به این امر که حقوق بشر مانند حق حیات حق آزادی و به طور کامل آنچه که جزء اخلاقیات و فرهنگ و جزء حیثیت و کرامت انسانی می باشد، جزء تعهد به نتیجه هستند و دولت ها مکلف به اجرای آن می باشند.
۲. سازمان ملل متحد به عنوان رکنی که با هدف تأمین صلح و امنیت بین المللی تأسیس شده است، می باید تعریف جامعی از امنیت بشری ارائه دهد که کلیه تهدیدات بشری منجمله پیشرفت های فناوری و تکنولوژی را در برگیرد.
۳. همانطور که در اعلامیه ی جهانی یونسکو قید گردیده، باید به سوی جهان شمولی پیش رفت، ولی با احترام به تنوع فرهنگی موجود در جهان و

همانطور که اخلاقیات بخشی از فرهنگ هستند و ستون فقرات هر جامعه‌ای را تشکیل می‌دهند، نهادهایی تشکیل شود از اخلاقیات با توجه به تنوع فرهنگی و مذهب هر کشور دفاع و مواظبت کند، چه قبول کنیم و چه نخواهیم جهان متشکل از ادیان تاریخ و فرهنگ‌های گوناگون است، یعنی در بردارنده‌ی عناصر مهم و ضروری که به هیچ وجه در ذات به سوی اختلاط با فرهنگ غرب و کشورهای صاحب قدرت تکنولوژی پیش نمی‌رود. مانند: نوروز، واقعه‌ی کربلا. بنابراین بهتر است که نهادهایی ناظر تشکیل شود زیر نظر سازمان ملل متحد.

۳. حذف حق وتو اعضای دائمی شورای امنیت در امور فرهنگی به این دلیل که اصولاً این کشورها دارای قدرت برتر در زمینه‌ای تکنولوژی هستند و برابر با آنچه که در متن به تفصیل بیان شد به فرهنگ به مثابه‌ی امنیت می‌نگرند و خواستار تسلط فرهنگ غربی اروپایی بر دنیا هستند که این امر مصداق بارز نقض حاکمیت دولت‌ها و نقض حقوق بشر می‌باشد. اگر حق وتو این کشورها نقض شود کشورهای در حال توسعه می‌توانند خواستار برخورد با این گونه نقض‌ها باشند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

کتاب:

۱. افتخاری اصغر، قدیر نصری (۱۳۸۴)، روش و نظریه در امنیت پژوهی، تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول.
۲. پور حسینی، جبار (۱۳۸۹)، گفتمانی برای تمام فصول، انتشارات استان، چاپ اول.
۳. سی ویلیامز، مایکل، (۱۳۸۹) جنگ نرم فرهنگی (درآمدی بر نسبت فرهنگ و امنیت)، ترجمه: مهدی ذوالفقاری، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ اول.
۴. کریم پور اکردی، (۱۳۹۳)، غلامرضا، تهاجم فرهنگی و استراتژی جنگ نرم با تأکید بر رهنمون‌های مقام معظم رهبری، انتشارات زعیم، چاپ اول.
۵. گروه مطالعات حقوقی سازمان صدا و سیمای حقوق بین‌الملل و پخش مستقیم برنامه‌های ماهواره‌ای (۱۳۸۰)، تهران، انتشارات سروش، چاپ اول.
۶. ماندل، رابرت، چهره‌ی متغیر امنیت ملی، ترجمه: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی؛ تهران.
۷. مهربانی‌فر، حسین، سید محمد مهدی خلیل‌زاده، (۱۳۹۱) (شبکه‌های ماهواره‌ای، ابعاد حقوقی و فرهنگی) دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه، چاپ اول.
۸. مهرپور، حسین، (۱۳۹۲) نظام بین‌المللی حقوق بشر، انتشارات اطلاعات، چاپ پنجم

مقالات و مجلات:

- ۱- آشنا، حسام‌الدین، محمد صادق اسماعیلی، (۱۳۸۸) (امنیت فرهنگی مفهومی فراسوی امنیت ملی و امنیت انسانی) مجله‌ی راهبرد فرهنگ.
- ۲- ذاکری، معصومه، حسن تیموریان، (۱۳۹۲) (جهانی شدن و ارتباطات فرهنگی) سال ششم، شماره‌ی ۲۳ قابل دسترس در: <File/c/users/admin>

